

Проблеми розвитку АПК на сільських територіях Львівщини

Здійснено аналіз ключових проблем розвитку агропромислового виробництва на сільських територіях Львівської області. Виявлено основні причини негативних тенденцій, що мають місце у галузі сільського господарства на сільських територіях та запропоновано заходи з інтенсифікації регіонального розвитку сектору сільського господарства на зазначених територіях.

Ключові слова: сільська територія, сільське господарство, агропромислове виробництво.

У Львівській області 70% сільськогосподарської продукції виготовляється господарствами населення, тобто основний трудовий, ресурсний і виробничий потенціал галузі сільського господарства знаходиться саме на сільських територіях. Проте довший час сільські території залишалися поза увагою програм розвитку, що розроблялися органами регіональної влади, що в свою чергу призвело до занепаду сільськогосподарських угідь, руйнування інфраструктурних об'єктів, знелюднення сільської місцевості.

Різним аспектам розвитку сільських територій присвячені наукові праці таких авторів, як К. Васьківська, П. Гайдуцький, Ю. Губені, Л. Мармуль, О. Могильний, В. Онегіна, О. Онищенко, М. Орлатий, О. Павлов, І. Прокопа, П. Саблук, М. Сахацький, А. Стельмащук, В. Трегобчук, Г. Черевко, Л. Шепотько, В. Юрчишин. Проте мало уваги приділяється новим формам стимулювання розвитку сільських територій, таких як формування моделі тристороннього партнерства та застосування підходів мережевої економіки.

Метою статті є виявлення причин кризових явищ в АПК на сільських територіях Львівщини та розробка заходів з інтенсифікації агропромислового виробництва на зазначених територіях.

На сьогоднішній день для аграрного сектора у сільській місцевості Львівщини характерні такі проблеми:

1. Низька ефективність галузі сільського господарства. Так у 2012 р. урожайність зернових становила 35,1 ц / га (у Нідерландах 82,2 ц / га, Франції 67,1 ц / га), цукрових буряків – 360,6 ц / га (у Швейцарії 842,4 ц /

га, Франції 773,2 ц / га, картоплі – 187,1 ц / га (у Нідерландах 424,6 ц / га, Великобританії 424,5 ц / га) та продуктивності молочного стада – 3,4 тис. кг (у Данії 8,1 тис. кг, Нідерландах 7,1 тис. кг, Ізраїль 9,2 тис. кг.) [3].

2. Висока збитковість сільськогосподарських підприємств. Так у 2012 р. у Львівській області зі збитком спрацювали 36,7% аграрних підприємств [2].

3. Невисока підприємницька активність у сільських територіях Львівської області. У 2012 р. кількість підприємств скоротилася на 20,8% порівняно з 2008 р. Частка сільськогосподарських підприємств зареєстрованих на сільських територіях є мізерною – лише 7,2% [2].

4. Деконцентрація виробництва сільськогосподарської продукції: 70% виготовляється господарствами населення і лише 30% сільськогосподарськими підприємствами [1, с. 21].

5. Невисока якість та конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції. Оскільки, основні її виробники – господарства населення обмежені фінансовими, матеріальними, технологічними, інформаційними ресурсами, у виробництві аграрної продукції зайняті переважно особи без належної фахової підготовки.

6. Нераціональна заготівля і переробка аграрної продукції, особливо що стосується комплексної переробки сировини, механізації й автоматизації виробничих процесів, а також фасування й пакування готової продукції.

7. Незначний обсяг експорту сільськогосподарської продукції, лише 25,9% у загальному експорті товарів у Львівській області. Крім того, прослідковується від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі, переважання імпорту над експортом становить 22 %, найбільше зріс імпорт м'яса з 45,3 до 214557,6 тис. дол. США, овочів з 33,1 до 11752,6 тис. дол. США та цитрусових з 598,8 до 130227,8 тис. дол. США. Хоча варто відмітити і позитивну тенденцію щорічного зростання обсягу експорту сільськогосподарської продукції у 2012 р. порівняно з 2000 р. таке зростання відбулося у 15,8 разу [2].

8. Нестача кваліфікованих кадрів. Населення сільських територій в основному зайняте у власному підсобному господарстві. Проте не володіє необхідними знаннями і навичками з ефективного ведення сільськогосподарського виробництва, в результаті чого виготовлена сільськогосподарська продукція не відповідає стандартам, не є сертифікованою і не може бути реалізована за належну плату.

9. Невисока інвестиційна привабливість галузі сільського господарства, частка інвестицій, що припадає на розвиток АПК становить

лише 3,3% від загального їх надходження в економіку Львівської області [1, с. 70]. Це безумовно занадто мало аби забезпечити реформування і тим паче зростання аграрного виробництва у сільських територіях. Що ж стосується прямих іноземних інвестицій необхідно зауважити, що з 2010 р. відбувається скорочення їх надходження у АПК області. Так у 2012 р. порівняно з 2010 р. у сільське господарство області надійшло на 4,3% менше, а у виробництво харчових продуктів на 7,8% менше [1, с. 71]. Основними причинами зазначених проблем є в першу чергу:

1. Неадекватна аграрна політика держави, зокрема відсутність ефективних програм фінансово-кредитної підтримки виробників аграрної продукції, значне податкове навантаження, призупинене реформування ринку землі, неефективна реалізація програм розвитку галузі сільського господарства.

2. Несистемність інституційного забезпечення розвитку сільських територій, зокрема надмірна кількість державних та недостатній розвиток недержавних органів, здатних у взаємодії й координації ефективно реалізовувати завдання регіональної політики.

3. Незавершеність реформування земельних відносин. Основною проблемою у земельних відносинах залишається низька капіталізація землі як базового виробничого активу у сільському господарстві. Це основна причина незначного інвестування в сферу АПК, здрожчання кредитів для сільгоспвиробників, тінізації земельного ринку, парцеляції та нераціонального використання земель сільськогосподарського призначення.

4. Знищення кооперативних традицій, що призвело до деконцентрації виробництва сільськогосподарської продукції. Так господарствами населення виготовляється 51,1 % молока, 53,5 % м'яса, 95,9 % яєць, 98,1 % плодово-ягідної продукції, 94 % овочів, 96,4 % картоплі [1, С. 32, 46]. Тоді, як в ЄС та США основою ефективного функціонування аграрного сектора є саме кооперативи.

5. Занепад соціальної, виробничої та ринкової інфраструктури на селі, що призводить до збільшення вартості виробництва, значних втрат продукції під час її транспортування та зберігання.

6. Відсутність мотивації до праці, інерційність сільських жителів, слабкість сільського самоврядування і неготовність сільських громад брати участь в проектах місцевого розвитку.

7. Висока вартість банківських кредитів для сільськогосподарських виробників (невеликі суми на 2-3 роки під 21-25% у гривнях, у той час,

як фермерам в країнах ЄС та США надаються кредити на 20-30 років під 2-3% річних), відсутність відповідних програм кредитування у банках, що зумовлено нерозвиненістю в Україні сфери страхування кредитних та виробничих ризиків в АПК.

8. Відсутність співпраці між науковими установами і виробниками агропродовольчої продукції, що зумовлює недостатність науково-прикладних розробок в аграрному секторі спрямованих на покращення якості насіннєвого та племінного матеріалу, підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва.

9. Відсутність регіональної стратегії розвитку зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією, що зумовлює деформовану структура експорту агропродовольчої продукції. В основному експортується сільськогосподарська сировина, а не готова продукція, що стримує розвиток галузі переробки сільськогосподарської продукції і значно зменшує розміри прибутків вітчизняних аграріїв. Крім органами державної влади здійснюється недостатній контроль за ввезенням екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і генетично модифікованих організмів.

10. Зношеність та недостатня кількість сільськогосподарської техніки, що зумовлює порушення технології виробництва продукції та втрат значної частки врожаю. Так парк наявної сільськогосподарської техніки зношений на 82%. Хоча відбувається зростання кількості сільськогосподарської техніки у господарствах населення, у 2011 р. порівняно з 2008 її кількість зросла на 1883 одиниці, а у сільськогосподарських підприємствах цей показник скоротився на 266 одиниць за відповідний період часу [2].

З урахуванням існуючих проблем видається доцільною реалізація таких заходів з інтенсифікації регіонального розвитку сектору сільського господарства на сільських територіях Львівщини:

- 1) зміна підходів державної політики регулювання АПК, зокрема:
 - спрощення регуляторної політики;
 - припинення практики адміністративного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію;
 - формування і реалізація державних програм підтримки розвитку інституційного забезпечення галузі сільського господарства;
 - спрощення оподаткування і звітності суб'єктів підприємницької діяльності, що зайняті у сільському господарстві;
 - звільняти від сплати податку на прибуток, ПДВ та плати за землю терміном на 5 років суб'єкти господарювання з переробки сільськогосподарської продукції, що здійснюють свою діяльність

- виключно на території сільських населених пунктів і вкладають кошти у розвиток інфраструктури на селі;
- сприяти диверсифікації сільської економіки через розвиток сфери переробки аграрної продукції, виробництво органічної продукції, агротуризму, стимулювання мікропідприємництва тощо;
 - розробка та підписання багатосторонніх договорів з чіткими взаємозобов'язаннями зі співпраці між учасниками аграрного ринку області та формування на основі цих угод моделі тристороннього партнерства територіальних громад, органів влади та бізнесу;
- 2) створення мережі інституцій для розвитку сільських територій:
- вивчення прогалин у інституційному забезпеченні розвитку сільських територій Львівської області;
 - проведення інформаційних заходів серед сільських громад з метою активізації їх участі у створенні обслуговуючих та виробничих кооперативів, кредитних спілок, бізнес центрів, громадських об'єднань, дорадчих служб;
 - робота з цільовими групами – ініціаторами створення інституцій через проведення тренінгів і семінарів зі створення і ефективної роботи цих інституцій;
 - розробка, публікація і поширення інформаційних матеріалів з питань створення і ефективної роботи цих інституцій;
 - розробка установчих документів (статуту, правил внутрішньої господарської діяльності, інших супровідних документів) та допомога у реєстрації необхідних інституцій;
 - виявлення мережевих зв'язків між учасниками аграрного ринку та проведення круглих столів з метою встановлення формальних і неформальних зв'язків між групами ініціаторів та представниками вже діючих інституцій;
- 3) формування ринку земель сільськогосподарського призначення:
- доопрацювання та прийняття Закону України «Про ринок земель»;
 - запровадження ефективного та прозорого механізму юридичного та технічного оформлення права землеволодіння та землекористування;
 - удосконалення системи ведення державного земельного кадастру;
 - ведення державної політики стимулювання землекористувачів до охорони земель і раціонального їх використання;

- 4) посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції шляхом:
 - проведення інформаційної політики, спрямованої на популяризацію кооперативної форми господарювання серед господарств населення, висвітлення ключових переваг суб'єктів господарської діяльності у випадку створення кооперативу, пропагування позитивного досвіду розвинених країн, шляхом організації та проведення просвітницько-роз'яснювальної роботи серед селян щодо принципів кооперації та економічних і соціальних переваг кооперативних структур для сільськогосподарських товаровиробників, через публікації у періодичних виданнях, виступах на радіо та телебаченні;
 - створити відповідні робочі групи на рівні районів, які безпосередньо із суб'єктами аграрного ринку змогли б розробити організаційну структуру майбутніх кооперативів;
 - надати податкові пільги кооперативам хоча б на перших стадіях їх створення і розвитку;
- 5) налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку, а саме:
 - консультаційної, навчальної та з підвищення кваліфікації фермерів і сільськогосподарських спеціалістів, з метою підвищення ефективності та продуктивності праці в аграрному виробництві;
 - розбудова сучасної логістичної інфраструктури в АПК області на базі оптового ринку «Шувар»;
 - удосконалення «твердої» інфраструктури в сільській місцевості (будівництво шляхів, електромереж, налагодження системи водопостачання, меліоративних споруд, підвищення рівня інформатизації сільськогосподарських підприємств тощо);
 - створення мережі недержавних лабораторій з контролю якості та безпеки сільськогосподарської продукції, а також єдиного контролюючого органу з питань безпеки та якості харчових продуктів і продовольчої сировини відповідно до практики країн ЄС;
- 6) створення умов для підвищення мотивації до праці та зростання активності сільських мешканців з метою збереження трудового потенціалу на високому професійно-кваліфікаційному рівні, а саме:
 - заохочувати до роботи і проживання у сільській місцевості молодих фахівців шляхом надання їм житла, початкового фінансового капіталу і запровадження практики диференційованих доплат за стаж роботи у сільській місцевості;

- гарантувати належне пенсійне забезпечення – стаж осіб, які проживають у сільських населених пунктах та працюють в особистому підсобному господарстві, повинен захищатися до пенсійного стажу;
 - покращувати якість людського потенціалу сільських територій через розповсюдження наукових знань, професійне навчання, активізацію роботи дорадчих служб;
 - залучати районні центри зайнятості до навчання безробітних у сільській місцевості основам підприємницької діяльності;
 - формування ефективної системи професійної підготовки та стажування у сфері агробізнесу на базі аграрного університету, професійно-технічних училищ та технікумів АПК, найбільш успішних аграрних господарств;
 - підтримувати регіональні програми соціального й культурного розвитку сільських населених пунктів, щоб сільська молодь мала можливість займатися спортом, музикою, живописом тощо;
- 7) підтримка заходів із здешевлення вартості банківських кредитів та позик для сільськогосподарських виробників:
- імплементація спеціальних програм кредитування сільськогосподарських підприємств на пільгових засадах у банківських установах та кредитних спілках;
 - стимулювати надання кредитів на пільгових умовах під гарантії держави, наприклад, на 30 років з відстрочкою першого платежу на 5 років для розвитку сільськогосподарського виробництва у сільській місцевості;
 - підтримка програм з підвищення фінансової грамотності особистих селянських господарств і рівня менеджменту сільськогосподарських підприємств;
 - забезпечення прозорості і доступності програм здешевлення кредитів (за рахунок компенсації погашення відсоткової ставки з державного бюджету);
 - стимулювати підлаштування банків під сезонність сільськогосподарських виробничих циклів;
 - зобов'язати банки при розгляді запиту на надання кредиту брати до уваги управлінську звітність сільськогосподарських підприємств;
- 8) налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами через:

- запровадження грантових програм у вищих навчальних закладах з метою підтримки університетських досліджень, спрямованих на вирішення проблем галузі сільського господарства, підтримка молодих науковців;
 - фінансування з обласного бюджету наукових досліджень з актуальних питань розвитку АПК регіону;
 - стимулювання розвитку територіально-виробничих та агротехнічних комплексів виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, наукового обслуговування сільськогосподарських виробництв;
 - підтримка кластерних ініціатив та ініціювання програм розвитку кластерів і забезпечення довгострокового розвитку цих програм. У Львівській області ці зобов'язання може взяти на себе Рада з конкурентоспроможності, куди входять лідери місцевої влади, бізнесу, науки та освіти, яка функціонує з жовтня 2008 р. за підтримки фонду «Ефективне управління» та міжнародної консалтингової компанії Monitor Group;
 - створення платформи для взаємодії підприємницьких і дослідницьких організацій, забезпечення підтримки і просування спеціальних проєктів, що базуються на використанні НДДКР в АПК;
- 9) збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції через:
- розробку і реалізацію регіональної програми з покращення репутації регіону на міжнародному ринку продовольства, як виробника екологічно чистих і безпечних продуктів;
 - створення регіональної агенції з міжнародного маркетингу аграрної продукції при Головному управлінні сільського господарства Львівської обласної державної адміністрації;
 - збільшення обсягів фінансування з обласного бюджету наукових розробок у сфері біотехнологій, генетики, селекції, племінної діяльності, з метою покращення вхідних факторів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції;
 - сприяння розробці і впровадженню систем управління якістю на основі принципів ISO 9000 та системи управління безпекою харчових продуктів (HASSP), а також системи охорони довкілля на основі принципів ISO 14000 та сертифікації сільськогосподарської продукції у системі Global G.A.P.;

- 10) підвищення забезпеченості сільськогосподарських виробників відповідною технікою:
- сприяння створенню обслуговуючих кооперативів, які б надавали техніку в операційну оренду для виконання певних технологічних операцій;
 - підтримка розвитку лізингу в сільському господарстві області на основі активізації співпраці місцевих фермерів з національною акціонерною компанією «Укragenrolіzing».

Комплексне запровадження цих заходів дозволить не лише подолати виявлені негативні тенденції в АПК Львівщини, а й досягти стійкого соціально-економічного зростання сільських територій.

Список використаних джерел

1. Сільське господарство Львівщини : статистичний збірник. – Львів, 2013. – 171 с.
2. База даних Головного управління статистики у Львівській області. – Режим доступу : <http://database.ukrcensus.gov.ua>.
3. Faostat. – Режим доступу : <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>.

Антонюк Г.Я., Панюра Я.И. Проблемы развития АПК на сельских территориях Львовщины.

Осуществлен анализ ключевых проблем развития агропромышленного производства на сельских территориях Львовской области. Выявлены основные причины негативных тенденций имеющих место в области сел хозяйства на сельских территориях и предложены меры по интенсификации регионального развития сектора сельского хозяйства на указанных территориях.

Ключевые слова: сельская территория, сельское хозяйство, агропромышленное производство.

Antonyuk H Y., Panyura Y.Y. The Problems of Agro-Industry Development in Rural Areas of Lviv Region.

In this paper are analyzed the key problems of agricultural production in rural areas of Lviv region. The basic reasons for the negative tendencies which take place in rural areas are found and proposed measures to intensify the regional development of agriculture sector in this territories.

Key words: rural area, agriculture and agro-industry.